

ВІДГУК
офіційного рецензента,
кандидата економічних наук, доцента
Ачкасової Світлани Анатоліївни
на дисертаційну роботу ШОРОХ Валерії Дмитрівни
«Оцінка ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових
послуг»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 Управління та адміністрування
за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування

1. Актуальність теми дослідження

Актуальність дослідження ризиків в сучасних економічних умовах, на які вплинула пандемія, зміна Регулятора ринку небанківських фінансових послуг 2020 року, що вплинуло на загальне скорочення надавачів фінансових послуг, тощо не викликає сумнівів. Суб'єктами дослідження в процесі оцінки ризику виступають усі учасники ринку небанківських фінансових послуг (РНФП), що потребують управлінських рішень щодо своєчасного його виявлення. У теперішній час існуючі підходи до оцінки ризику діяльності небанківських фінансових установ обмежені недостатньою кількістю показників, що не враховують особливостей виключності фінансових послуг, що ними надаються, тому розробка відповідних методичних рекомендацій для кожного з них є вельми необхідною умовою для усунення недоліку щодо обмеженості переліку показників оцінки ризику діяльності. Діючий воєнний стан в Україні, лише посилив актуальність теми дослідження та визначив невідкладну необхідність вирішення наукового завдання, пов'язаного з формуванням нових підходів до оцінки ризику діяльності і запровадження ризик-орієнтованого підходу в управління цим процесом.

Отже, можна зробити висновок, що в сучасній практиці надання фінансових послуг виникає потреба в уточненні методичних положень оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. Це зумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження, виконаного Шорох Валерією Дмитрівною.

2. Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. У

межах госпдоговірної теми «Розробка системи оцінки ризику діяльності страхового брокера» (номер державної реєстрації 0122U201596) проведено порівняння діючих норм оцінки ризику діяльності страхового брокера та запропоновано оптимізаційні заходи щодо методичного забезпечення цього процесу. У науково-дослідній роботі «Формування ризик-орієнтованої системи накопичувального забезпечення» (номер державної реєстрації 0120U101508) визначено критерії розподілу учасників ринку небанківських фінансових послуг за умов оцінки їх ризиків, побудовано систему кількісних показників оцінки ризику діяльності фінансових компаній. У рамках теми «Стратегія розвитку фінансових послуг в Україні в умовах інтеграції FinTech та децентралізованої економіки» (номер державної реєстрації 0121U107868) розглянуто стратегічні напрями розвитку ринку фінансових послуг в умовах провадження FinTech, децентралізації економіки та обґрунтовано необхідність популяризації технологій на ринку фінансових послуг. У межах теми «Ризик-орієнтований підхід у забезпеченні протидії відмиванню коштів, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення» (номер державної реєстрації 0118U000058) означено критерії та визначено рівень ризику операцій фінансових установ для завчасного виявлення загроз ВК/ФТРЗ. Наведені здобутки увійшли в основу дисертаційної роботи.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність

Дисертаційне дослідження «Оцінка ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг» виконано на високому теоретичному та методичному рівні, який характеризується застосуванням широкого спектру сучасних методів дослідження.

Об'єкт та предмет дисертаційного дослідження визначені коректно. Завдання сформульовані логічно та відповідно до поставленої мети дисертації. Основні наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими, впливають з одержаних результатів дослідження та відповідають поставленим завданням та меті дослідження.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертаційному дослідженні, характеризуються високим рівнем достовірності, про що свідчить якісний та глибокий аналіз значного обсягу наукових джерел інформації (138 найменувань) щодо оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг.

Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечена використанням таких методів наукового пізнання: морфологічний аналіз, теоретичне узагальнення, порівняння (для уточнення сутності понять «ризик»,

«оцінка ризику діяльності учасника ринку небанківських фінансових послуг»); системний аналіз, формалізація; метод аналізу ієрархій та експертних оцінок; кластерний аналіз (для визначення складу пріоритетних учасників ринку небанківських фінансових послуг); експертне ранжування (для оцінювання важливості критеріїв вибору відмінних категорій ризику); регресійний аналіз (для визначення факторів впливу на рівень ризику діяльності учасників РНФП); сценарне моделювання (для оцінки ризику діяльності фінансових установ у ретроспективному аспекті); графічний метод; штучний інтелект (для дискутування щодо визначення переліку проблем оцінки ризику діяльності учасників РНФП).

У сукупності наукові і практичні результати дисертаційної роботи Шорех Валерії Дмитрівни доповнюють і розвивають систему оцінювання ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг.

4. Новизна наукових положень і отриманих результатів

Проведений аналіз змісту роботи та публікацій Шорех Валерії Дмитрівни дає підстави стверджувати, що запропоновані розробки мають наукову новизну та засвідчують особистий внесок здобувача у розвиток теоретичних і методичних положень і рекомендацій щодо оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг.

Зміст дисертації послідовно розкриває обрану для дослідження тему.

У розділах дисертації викладено вирішення таких завдань:

уточнено сутність поняття «оцінка ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг»;

узагальнено методичні підходи до оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг;

проаналізовано міжнародний досвід оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг;

класифіковано фінансові установи, що надають фінансові послуги на ринку небанківських фінансових послуг, та оцінено їх перспективний стан діяльності;

проаналізовано недоліки системи оцінки ризику діяльності фінансових компаній;

розширено перелік показників оцінювання ризику діяльності фінансових компаній;

удосконалено методичний підхід до оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг.

Вирішення поставлених завдань відрізняються науковою новизною.

По-перше, удосконалено перелік показників існуючої системи оцінки ризику діяльності фінансових компаній комплексом показників ризику

ліквідності, операційного ризику, кредитного ризику та ринкового ризику, що дає підстави визначити профіль ризику фінансової установи на ринку небанківських фінансових послуг, враховуючи їх вагове навантаження (с. 141-153).

По-друге, **вдосконалено теоретичні положення оцінки ризику діяльності учасників РНФП**, відмінність яких полягає в зміні пріоритету із універсальності здійснення процесу визначення ризику на врахування особливості та виключність окремих фінансових послуг, що суттєво впливає на структуру методичного забезпечення розрахунків та більш широко характеризує вплив можливих загроз на діяльність надавача небанківських фінансових послуг (с. 24-80).

По-третє, **удосконалено класифікацію фінансових установ учасників ринку небанківських фінансових послуг**, що, на відміну від наявних, враховує критерій «впливовість на ринку небанківських фінансових послуг» та «специфікація» як пріоритетні у процесі оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг та дозволяє враховувати специфічні особливості кожного окремого учасника ринку та сформувати комплексний підхід до визначення узагальнюючого коефіцієнта ризику (с. 97-111).

По-четверте, **дістало подальшого розвитку обґрунтування переліку показників оцінки ризику діяльності фінансових компаній** як компонент методичного підходу, що сприяє визначенню стресових подій для своєчасного реагування на них та унеможливлення ризику в наступному (с. 154-167).

По-п'яте, **дістав подальшого розвитку методичний підхід до оцінки ризику діяльності фінансових компаній**, особливістю якого є врахування перерозподіленого вагового навантаження критеріїв, що надає спроможність фінансовій установі своєчасного реагування на підвищення ступеня ризику та застосування превентивних заходів його унеможливлення (с. 168-179).

Результати дослідження опубліковано у таких наукових працях:

1. Шорох В. Д. Визначення критеріїв розподілу учасників ринку небанківських фінансових послуг за умов оцінки їх ризиків. Ефективна економіка. 2021. № 4. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.203.

URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8825>.

2. Шорох В. Д. Удосконалення системи кількісних показників оцінки ризику діяльності фінансових компаній. Управління розвитком. 2021. № 1 (19). С. 1–9. DOI: [http://doi.org/10.21511/dm.19\(1\).2021.01](http://doi.org/10.21511/dm.19(1).2021.01).

URL: https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/1-9-DM_2021_01_Shorokh.pdf

3. Шорох В. Д. Методи оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. Цифрова економіка та економічна безпека. 2022. Вип. 1(1). С. 29–35. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.1-5>.

URL: <http://dees.iei.od.ua/index.php/journal/article/view/39>

4. Шорох В. Д. Система оцінка ризику діяльності страхового брокера. Причорноморські економічні студії. 2023. Вип.79. С. 201–205. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.79-30>.

URL: http://bses.in.ua/journals/2023/79_2023/32.pdf

5. Шорох В. Д. Формування системи показників для проведення оцінки ризику діяльності фінансових послуг. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2024. Вип. 53. С. 75–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2024-53-12>.

6. Vnukova Nataliya, Hlibko Sergiy, Davydenko Daria, Shorokh Valeria, “Mastering Computer Linguistics for the Designation of Risks in Cooperation Communications”, COLINS’2022, Workshop Lviv, Ukraine, May 12–13, 2022, pp. 376–386. (Scopus)

URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3171/paper31.pdf>

7. Внукова Н. М., Давиденко Д. О., Шорох В. Д. Аналіз методів оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. Банківська справа. 2021. № 2. С. 28–36.

URL: http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/26991/1/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BAi%D0%B2%D1%81_%D0%BA%D0%B0_%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_BS_2_2021_%D0%92%D0%BD%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf

8. Внукова Н. М., Шорох В. Д. Ризико-орієнтований підхід до управління в системі недержавного пенсійного забезпечення. Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 12 березня 2021 року, Вінниця, 2021. С. 57–59.

9. Давиденко Д. О., Шорох В. Д. Стратегія розвитку ринку фінансових послуг в Україні в умовах інтеграції FINTECH. Сучасне управління організаціями: концепції, цифрові трансформації, моделі інноваційного розвитку: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 25 листопада 2021 року, Харків, 2021. С. 193–195.

10. Шорох В. Д. Імплементация міжнародних зобов’язань України щодо розвитку ринку фінансових послуг. Сучасні аспекти розвитку міжнародних економічних відносин і світового господарства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 12–13 листопада 2021 року, Ужгород, 2021. С. 168–171.

11. Шорох В. Д. Міжнародний досвід оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. Сучасна фінансова політика України:

проблеми та перспективи: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, 1 грудня 2022 р. Київ, 2022. С. 210–214.

URL: https://feu.kubg.edu.ua/images/stories/Departments/FEU/KIE/2022/12/16/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%A2%D0%95%D0%97_%D0%94%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%86%D0%94%D0%95%D0%99_121-240.pdf.

12. Шорох В. Д. Порівняльний аналіз систем управління ризиками небанківських фінансових установ в Європі та Україні. Актуальні проблеми економіки, фінансів, менеджменту і права: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 2 грудня 2022 р. Житомир, 2022. С. 50–51.

URL: <http://www.economics.in.ua/2022/12/12-1.html>.

13. Шорох В. Д. Роль ризико-орієнтованого підходу у фінансовій безпеці учасників ринку небанківських фінансових послуг України. Актуальні питання фінансової безпеки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 27 березня 2023 р. Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 91–93.

URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/769c9b28-72c4-4a4e-839e-bc2986f3591e>

14. Давиденко Д. О., Шорох В. Д. Діяльність страхових компаній в умовах воєнного стану. Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів, 06 квітня 2023 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 101–103.

URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/17796>.

15. Шорох В. Д. Актуальні питання нагляду на ринку небанківських фінансових послуг. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку бізнесу, фінансово-кредитних та облікових систем : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 19 травня 2023 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 118–119.

16. Шорох В. Д. Актуальність оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. Сучасне управління організаціями: концепції, цифрові трансформації, моделі інноваційного розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 20 листопада 2023 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 309–311.

Проаналізовані положення наукової новизни є актуальними, обґрунтованими, достовірними й опублікованими достатньою мірою згідно із вимогами, відповідають меті і завданням роботи, що свідчить про їх досягнення.

5. Теоретична цінність і практична значущість результатів дослідження

Виконане Шорох В.Д. дослідження має як наукове, так і прикладне значення, оскільки застосування запропонованих авторських розробок сприяє розвитку теоретико-методичних засад та удосконаленню організаційних положень щодо оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг.

Наукові висновки і рекомендації, що містяться в дисертації, знайшли практичне використання в діяльності страхового брокера та фінансової компанії, що надає послуги кредитування. Система оцінки ризику діяльності фінансової установи використовується в роботі ТОВ «Споживчий центр» (акт впровадження від 01.02.2013). У роботі ФОП Дарков В. М. використовується збалансований підхід до оцінки ризику діяльності страхового брокера (акт від 25.11.2022).

6. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях

Шорох Валерія Дмитрівна за результатами дисертації опублікувала 7 наукових праць, які відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12.01.2022 р. Серед них:

1 стаття у наукових виданнях (категорія А), що входять до міжнародної наукометричної бази Scopus, загальним обсягом 1,25 д. а.;

5 статей у наукових виданнях України (категорія В) загальним обсягом 5,25 д. а.);

1 стаття у інших виданнях України, загальним обсягом 0,8 д. а.

Окрім того результати дослідження проходили широку апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня, за результатами яких здобувач опублікувала 9 тез доповідей на конференціях, загальним обсягом 2,85 д. а.

Перелік та вивчення змісту опублікованих статей та тез доповідей на конференціях дозволяє визначити, що Шорох Валерія Дмитрівна виконала вимоги пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова КМУ від 12.01.2022 № 44). На підставі цього опублікування й апробацію результатів дисертаційної роботи Шорох Валерії Дмитрівни слід вважати достатньою, і які відповідають нормативним вимогам..

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Шорох Валерії Дмитрівни виконана українською мовою, містить анотації українською та англійською мовами, зміст, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел за розділами, додатки. Робота виконана в науковому стилі, лексично

довершено, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності відповідно до поставлених завдань. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами та доповненнями).

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу Шорех Валерії Дмитрівни, вважаю за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні положення.

1. У першому розділі на стор. 26–28 доцільно було б для аналізу розширити перелік онлайн-запитів Google Trends порівняльними характеристиками понять «оцінка ризику ліквідності», «оцінка операційного ризику», «оцінка ринкового ризику» та «оцінка кредитного ризику».

2. У першому розділі (стор. 36–37) автором аналізуються існуючі методи оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг, де також виділяється кінцева мета кожного з них з огляду на їх приналежність до певного етапу ризико-орієнтованого підходу. Не зрозумілим залишається, як саме враховуються визначені етапи у подальшому викладі дисертаційної роботи.

3. При розподілі учасників ринку небанківських фінансових послуг у другому розділі (стор. 102–105) доцільно враховувати обсяг фінансових активів, окрім представлених фінансових установ, додатково недержавних пенсійних фондів.

4. У третьому розділі визначено інтегральний показник ризику діяльності фінансових компаній (стор. 155–159). Для більш глибокого аналізу рівня ризику діяльності фінансових компаній варто було б провести аналогічні розрахунки і іншими методами, наприклад, мультиплікативною моделлю Дюпона, факторним моделюванням тощо.

Зауваження мають дискусійний характер та не впливають на позитивний висновок щодо дисертаційного дослідження.

9. Академічна доброчесність

При детальному розгляді дисертаційної роботи Шорех Валерії Дмитрівни не виявлено порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації).

Загальний висновок

Дисертація Шорех Валерії Дмитрівни на тему «Оцінка ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг» виконана на достатньо високому рівні, є завершеною кваліфікаційною науковою працею, містить теоретичні положення, методичні підходи і практичні рекомендації, які у

сукупності дозволяють розвивати і удосконалювати оцінку ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг.

Проведені дослідження характеризують Шорох Валерію як кваліфікованого та зрілого наукового працівника, здатного проводити теоретичні та практичні дослідження в галузі знань 07 Управління та адміністрування. Дисертантка володіє методологією наукового пошуку, має широкий науковий світогляд і здатність ставити і вирішувати складні наукові завдання дослідницького характеру, що відповідає базовим вимогам 8 рівня Національної рамки кваліфікацій.

Наукові статті та інші публікації Шорох Валерії Дмитрівни відображають положення отриманої нею наукової новизни. З наукових робіт у співавторстві в дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення, які є особистим здобутком автора, що свідчить про академічну доброчесність дисертанта. Основні результати дослідження доповідались та схвалені під час науково-практичних конференцій.

Викладені висновки і рекомендації є доведеними і обґрунтованими за рахунок коректно використаних методів наукового пізнання і дослідження, аналізу й узагальнення новітньої наукової літератури з проблематики організаційної культури та міжнаціональних організацій та інших джерел.

Дисертація Шорох В. Д. на тему «Оцінка ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг» за своїм змістом відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12.01.2022 р.

Викладені аргументи дозволяють дійти висновку про те, що Шорох Валерія Дмитрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 07 Управління та адміністрування за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної торгівлі,
митної справи та фінансових
технологій Харківського
національного економічного
університету ім. С. Кузнеця

Світлана АЧКАСОВА

